

Oveneli antifašizem? Nekaj misli ob knjižici dr. Vojana Rusa: *Žive vrednote antifašizma, Delavska enotnost, 1996*

IGOR LUKŠIČ

Knjižica profesorja Vojana Rusa naslavlja na nesprijaznjenega bralca številna nezastavljena vprašanja ob proslavljanju petdesetletnice zmage nad fašizmom. Prav tako razgrinja vrsto poudarkov, ki so bili spregledani in pometeni pod tepih, da bi ne kalili podobe sveta, ki se trudoma utrjuje v devetdesetih letih.

V knjižici je revitaliziral nekatere svoje poglede, ki so kot ponatisi danes drugače aktualni, kot so bili ob prvih objavah, pa vendar tudi danes opozarjajo na nikoli dovolj izpostavljene dimenzije bivanja in vrednotenja.

Za moj okus je najbolj obetaven uvod, ki zadeva tudi nekaj mojih stališč. Profesor Rus ugotavlja, da je "antifašizem porodil žive in nove realne vrednote" in hkrati ugotavlja, da se je zmaga nad fašizmom praznovala predvsem kot "vsaka druga vojna zmaga", "precej rutinsko in formalno".

Antifašizem je imel in ima vedno v prvi vrsti ne proliberalni naboje, temveč socialistični.

V petdesetih letih po drugi svetovni vojni in porazu vojaškemu fašizmu je liberalom uspelo izenačiti fašizem s socializmom (komunizmom) pod oznako totalitarizma. Socializem je bil pač edina svetla točka, ki je koncentrirala upor zoper fašizem. To ni bil liberalizem. Liberalizem je s celokupnimi vrednotami v resnici zakuhal fašizem. Tako je bil fašizem in z njim nacizem odgovor na miselni svet, ki ga je dirigiral liberalizem. Ta miselni svet se je po vzpostavitvi fašizma in po padcu fašizma potuhnil. V boju proti fašizmu je bil liberalizem nemočen, zato tudi nima nobenih neposrednih zaslug znotraj antifašizma.

Današnji svet je spet prišel pod hegemonijo liberalizma, ki ni zainteresiran, da se opeva zmaga nad fašizmom. Liberalizem doživlja fašizem kot dvakratni poraz: najprej je fašizem premagal liberalizem, nato pa ga je premagal še antifašizem.

Velika vrednota svobode, ki je liberalizmu dala ime, je postala jalova. Svobodo kot vrednoto je na zastavo obesil socializem. Pod to zastavo je bila osvobojena Evropa in nato veliki deli sveta.

Prav tako veliko geslo enakosti ni potegnilo ljudi v družbeni boj in antifašistični odpor skozi liberalistično interpretacijo, temveč šele skozi socialistično. Liberalizem je tudi povsem gluha za pravičnost, solidarnost, partnerstvo, ki so se na novo oblikovale prav v protifašizmu. Socializem je namesto fašizma obljubil drugačno, boljše demokracijo, demokracijo življenja, kar je postalo vrednota in inspiracija za iskanje praktičnih rešitev. Socializem te svoje naloge še ni realiziral.

Za slovenska tla je treba poudariti, da je podobno vlogo kot liberalizem igral politični katolicizem. V boju proti fašizmu ni imel kaj ponuditi, kar bi zgrabilo ljudi. Ponujal je svojo hegemonijo in cerkveno nadoblast, v obliki, ki jo je prakticiral v prvo polovico dvajsetega stoletja. Prav zato je bil glavni sovražnik tisto gibanje, ki je oblikovalo nove vrednote svobode in sožitja, antifašistično, socialistično gibanje - torej neposredni konkurent v državi in ne tuj vojaški škorenj in ideologija, ki ga je nosila.

Proslave ob petdesetletnici zmage nad fašizmom so bile okleščene vrednotnega dela zato, ker se je po novem treba sramovati socializma. Socializem pa je vrednotno

najbolj neposredno prežemal antifašizem. Josip Broz ni bil samo vodja odporiškega gibanja, temveč je bil nosilec novih vrednot, ki so zagrabile ljudi. To ni bila manipulacija. Socializem je tedaj edini imel kaj ponuditi veliki večini Slovencev in tudi zato so prešli na pozicije antifašizma.